

Instytut Pamięci Narodowej - Kraków

<https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/edukacja/przystanek-historia/138320,Karol-Tarnowski-Ziemianin-w-burzliwych-czasach.html>

19.04.2024, 04:07

Karol Tarnowski. Ziemianin w burzliwych czasach

15 lutego 2021 r. przypada 40. rocznica śmierci Karola Hilarego Tarnowskiego, ostatniego prezesa Zachodniomałopolskiego Związku Ziemian i inicjatora powstania w okupowanym kraju zrzeszenia „Tarcza”-„Uprawa”-„Opieka”-„S-1”, podporządkowanego AK.

Urodził się 23 stycznia 1889 r. w Chorzelowie koło Mielca. Był synem Stanisława i Marii z Iwanowskich herbu Łódzia. Drugim z kolei dzieckiem, spośród czworga. Jego ojciec był z wykształcenia inżynierem budownictwa dróg i mostów oraz właścicielem ziemskim.

Naukę młody Karol pobierał od kilku guwernerów i nauczycieli w rodzinnym domu matki, w Turczyńcach koło Płoskirowa, a dwa razy w roku składał egzaminy w Kijowie. Drugi etap edukacji ogólnokształcącej odbył w Kijowie, a maturę zdał w Krakowie w CK Gimnazjum III.

W trakcie nauki dużo czasu poświęcał przedmiotom artystycznym, rozwijając szczególnie zdolności malarskie i rysunkowe. Biegłe posługiwał się językami francuskim, niemieckim i rosyjskim. Z zawodu był wykwalifikowanym rolnikiem, ponieważ ukończył studia na wydziale rolnictwa na Uniwersytecie Lipskim.

Z powodu słabego zdrowia nie brał czynnego udziału w I wojnie światowej, a w trakcie wojny polsko-bolszewickiej, jako ochotnik znalazł się we wrześniu 1920 r. w szeregach Oddziału V Dowództwa 3. Armii Wojska Polskiego i stacjonował w Chełmie. Krótko trwał jego epizod wojenny, ponieważ późną jesienią tego samego roku zachorował na

Karol Hilary Tarnowski

dyzenterię i w listopadzie 1920 r. został zwolniony do rezerwy.

Dobra rodzinne i dobro kraju

Do 1944 r. mieszkał w rodzinnym majątku Tarnowskich w Chorzelowie, którym nieprzerwanie kierował. Majątek obejmował w 1930 r. 2000 hektarów ziemi i lasów. Funkcję zarządcy rodzinnych dóbr pełnił od zakończenia I wojny światowej do wkroczenia Niemców we wrześniu 1939 r. Następnie władze okupacyjne mianowały go administratorem majątku, co wiązało się z pewną formą zależności Tarnowskiego wobec niemieckiej administracji rolnej.

Od początku podjęcia pracy w rodzinnym gospodarstwie należał do Zachodniomałopolskiego Związku Ziemiańców z siedzibą w Krakowie. 4 lutego 1936 r. Karol Tarnowski został wybrany na prezesa tej organizacji, pełniąc tę funkcję nieprzerwanie do rozpoczęcia okupacji niemieckiej w Krakowie. Koordynował wszelką aktywność polityczną i społeczną środowiska małopolskiego ziemiaństwa, angażując się w działalność polityczną, charytatywną, społeczną. Reprezentował interesy ziemiaństwa w różnych gremiach społecznych i politycznych, ale także napominał członków związku o sprawiedliwe i rzetelne traktowanie robotników rolnych i nie podsycanie konfliktów społecznych.

Współorganizował pielgrzymki środowisk ziemiańskich do sanktuarium na Jasnej Górze czy też reprezentował wspólnie z innymi Związek Ziemiańców w uroczystościach sprowadzenia do Polski w czerwcu 1938 r. relikwii św. Andrzeja Boboli. Próbował również jeszcze przed wybuchem wojny przygotować zorganizowaną pomoc dla potencjalnych uciekinierów z terenów

Karol Hilary Tarnowski podczas budowy młyna w Chorzelowie

Karol Hilary Tarnowski, na koniu Karol Benedykt Tarnowski i Jacek Woźniakowski

przyfrontowych. Zobowiązał członków związku do przygotowania miejsc dla uchodźców i ich inwentarza żywego. Inicjował również zbiórkę funduszy na rzecz Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej czy też Funduszu Obrony Narodowej, co doprowadziło do przekazania władzom ponad miliona złotych. Należał również do Zarządu Rady Naczelnej Organizacji Ziemiańskich w Warszawie.

Działalność charytatywna w czasie wojny

Mimo początkowych ograniczeń okupacyjnych i zawieszenia przez Niemców działalności wszelkich organizacji społecznych na okupowanych ziemiach polskich (rozporządzenie generalnego gubernatora Hansa Franka z 23 lipca 1940 r.), Karol Tarnowski kontynuował pracę społeczną w strukturach organizacji. Dzięki m.in. jego zaangażowaniu stworzono tzw. Komitet Pomocy dla Wysiedlonych, który następnie został wchłonięty przez tworzoną wówczas Radę Główną Opiekuńczą, kierowaną przez Adama Ronikiera. Tarnowski zaangażował także przedstawicieli środowiska ziemiaństwa małopolskiego w tworzenie struktur lokalnych komórek RGO, zwanych Polskim Komitetem Opiekuńczym, na terenie powiatów i gmin. Sam pełnił od lipca 1940 r. funkcję kierowniczą w Pol KO w Mielcu i Tarnobrzegu. Równocześnie od kwietnia 1941 r. był zastępcą przewodniczącego Sekcji Pomocy dla Ziemiań i Rolników RGO w Krakowie, której powstanie zainicjował już w listopadzie 1939 r.

Ukrywał w swym domu dziewczynkę żydowskiego pochodzenia (żyjącą do dzisiaj w Izraelu i bardzo związaną emocjonalnie z rodziną Tarnowskich), lecz niestety nie

Karol Hilary Tarnowski na polowaniu

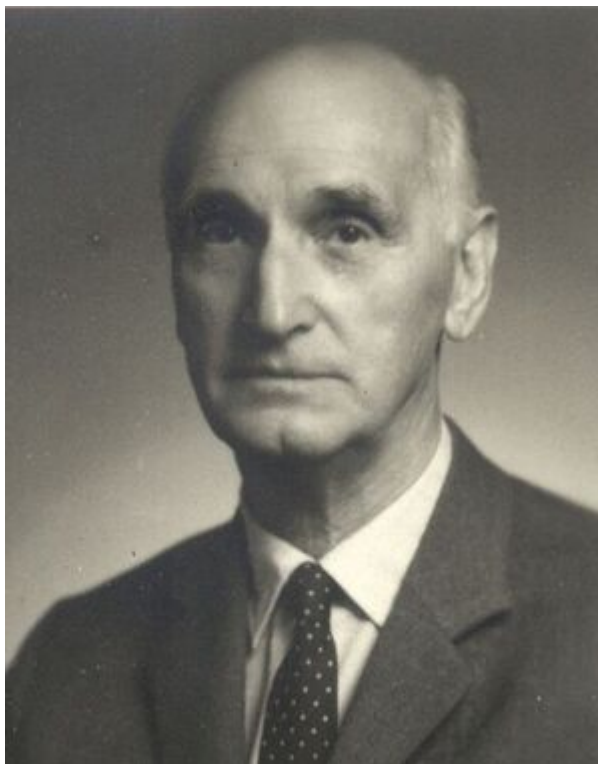

Dwór w Chorzelowie

zachowały się na ten temat jakiegokolwiek dokumenty, oprócz relacji świadków i jej podpisu w księdze pamiątkowej zamku w Dzikowie, gdzie również przebywała.

W konspiracji

W kręgu czołowych działaczy krakowskiego Związku Ziemian, inspirowanych przez Karola Tarnowskiego z Chorzelowa, powstała w 1940 r. idea powołania konspiracyjnego zrzeszenia. Pierwotnie organizacja ta, która działała na terenie Generalnego Gubernatorstwa nosiła kryptonim „Tarcza”, zatwierdzony przez Wodza Naczelnego gen. Władysława Sikorskiego. W wyniku decyzji dowódców ZWZ-AK zrzeszenie miało zmieniane kryptonimy na kolejno: „Uprawa” i „Opieka”. Kierowanie organizacją w Okręgu Kraków ZWZ-AK powierzono byłemu wiceprezesowi Wschodniomałopolskiego Związku Ziemian we Lwowie, Leonowi Krzczunowiczowi, podczas okupacji administratorowi majątku Reyów w Sieciechowicach w powiecie miechowskim.

Karol Hilary Tarnowski

Tarnowski został szefem organizacji ziemiańskiej Inspektoratu Mielec i pełnił tę funkcję przez cały okres okupacji, ukrywając się pod pseudonimem „Leliwa”. „Tarcza”-„Uprawa”-„Opieka” działała nieprzerwanie do końca okupacji niemieckiej, wspomagając Polskie Państwo Podziemne finansowo, żywnością, środkami transportu, udzielając schronienia osobom poszukiwanym przez okupantów, ukrywając broń i radiostacje, utrzymując punkty opatrunkowe i konspiracyjne szpitale w okresie akcji „Burza”, a także udzielając pomocy oddziałom partyzanckim.

Po Niemcach przyszli komuniści

W lecie 1944 r., w trakcie walk wojsk sowieckich z armią niemiecką w rejonie Mielca, Chorzelów znalazł się w sąsiedztwie frontu. Na początku sierpnia Karol Tarnowski z rodziną opuścił majątek. Doszło wówczas do pożaru, a dwór Tarnowskich uległ zniszczeniu. Właściciel przeniósł się wówczas do Zakopanego, do Willi pod Jedłami na Kozińcu, która stanowiła własność rodziny Pawlikowskich, a następnie zamieszkał na stałe w Krakowie.

W okresie PRL podejmował się różnych zajęć, jednak nie miał możliwości pracy na miarę aspiracji i możliwości zawodowych (pracował m.in. jako kierownik magazynu jednego z

przedsiębiorstw budowlanych). W latach 50. XX wieku przeszedł na emeryturę i zaangażował się w upamiętnianie środowiska ziemiańskiego. W związku z działalnością w AK oraz szerokimi kontaktami zagranicznymi do końca życia pozostawał pod obserwacją UBP, a następnie SB. Zmarł 15 lutego 1981 r. w Krakowie i spoczął w grobowcu rodzinnym na cmentarzu Rakowickim.

Tekst Marcin Chorązki